

Tiesībsarga biroja panākumi, problēmas un nākotnes perspektīvas attiecībā uz brīvības atņemšanas iestāžu monitoringu

Ineta Piļāne
Pilsonisko un politisko tiesību
nodaļas vadītāja

Rīga, 12.11.2014

Prakses atspoguļojums no 1996.gada līdz
šim brīdim (18 gadu griezumā)

Tiesiskais pamats

- Likums par Valsts cilvēktiesību biroju (05.12.1996.)
Patstāvīga iestāde, kas veicina cilvēktiesību ievērošanu Latvijas Republikā atbilstoši Satversmei un starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem
- Tiesībsarga likums (01.01.2007.)
Neatkarīga iestāde, kas veicina cilvēktiesību aizsardzību un sekmē, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam

Pilnvaras slēgta tipa iestādēs

- Jebkurā laikā bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes, brīvi pārvietoties iestādes teritorijā, apmeklēt visas telpas un vienatnē satīties ar personām, kuras tiek turētas slēgta tipa iestādēs
- Pieprasīt un saņemt speciālistu atzinumus

Kas ir mūsu redzeslokā ?

- Brīvības atņemšanas iestādes
- Valsts policijas Īslaicīgās aizturēšanas vietas
- Psihoneiroloģiskās iestādes
- Valsts robežsardzes nelegālo imigrantu izmitināšanas vietas

5

Brīvības atņemšanas iestādes

- Iesniegumu izskatīšana (~ 1000 iesniegumu gadā)
- Dalība Kriminālsodu izpildes politikas pastāvīgajā darba grupā
- Ieslodzījuma vietu apmeklējumi (~ 15 apmeklējumi gadā)

6

Pārbaudes vizīšu veidi

- Individuāli gadījumi (piemēram, drošības un dzīvības apdraudējums, vardarbība, veselības aprūpe)
- Tematiskas vizītes sistēmisku jautājumu izpētei (piemēram, speclīdzekļu piemērošanas prakse, resocializācijas procesu norise, izmeklēšanas prakse par vardarbības gadījumiem)
- Lielā monitoringa vizīte (vairāku dienu vizītes uz vienu ieslodzījuma vietu, kuras laikā tiek veikta vispusīga pārbaude)

7

Lietderīgums

Monitoringa vizītes ir labākais veids, kā

- apzināt būtiskākās problēmas ieslodzījuma vietās,
- pārbaudīt sadzīves apstākļus un iestādes dokumentāciju,
- tieši un nepastarpināti veikt sarunas ar ieslodzītajām personām un cietuma amatpersonām

8

Monitoringa metodika

Vizītes metodika, komandas sagatavošana ir būtisks priekšnosacījums kvalitatīvam rezultātam

Rekomendācijas un to izpilde

- Pēc vizītes sniegtas rekomendācijas - pamatojums CPT standarti, ECT judikatūra
- Vairums Latvijas valdību penitenciārā sistēma nav bijusi prioritāte
- Izpilde atkarīga no iestādes vadītāja izpratnes par cilvēktiesībām un vēlmes risināt konstatēto problēmaspektu

Daļa rekomendāciju, ieteikumu ņemti vērā – *mazie panākumi*. Veikti uzlabojumu konkrētā ieslodzījuma vietā

Piemēram, Pārlielupes cietuma slēgšana, Valmieras cietuma izmeklēšanas nodaļas pagrabstāva slēgšana, sanitāro mezglu norobežojuma izveide, respektējot personas privātumu un citi

Daudzos gadījumos rekomendācija tiek izpildīta tikai pēc CPT kritikas

Piemēram, Jēkabpils cietuma soda izolatoru slēgšana. Rekomendējam 2008.gadā, bet slēdza tikai 2009.gadā pēc CPT rekomendācijām. Līdzīgi prakse ar roku dzelžu piemērošanu uz mūžu notiesātām personām bez individuālā riska izvērtējuma un stikla sienu norobežojumiem īslaicīgo satikšanos telpās

Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietas

- Pārbaudes vizītes, rekomendācijas
- 2010.gadā 1.jūnijā Tiesībsarga biroja pieteikums Satversmes tiesā par Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma atsevišķu pantu neatbilstību Satversmes 95.pantam

2010.gada 20.decembrī Satversmes tiesa lietā Nr.2010-44-01 atzina Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta piektās daļas 1. punkta vārdus un skaitli "ar sienu, kuras augstums nepārsniedz 1,2 metrus" par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 95. pantam un pārejas noteikumu 1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 95. pantam un spēku zaudējušu no 2012. gada 1. janvāra

Psihoneiroloģiskās iestādes

- Vēsturiski psihoneiroloģiskajām iestādēm, līdzīgi kā CPT, arī Tiesībsarga birojs (VCB) pievērsta mazāku uzmanību nekā cietumiem un policijas izolatoriem
- Sākotnēji no psihoneiroloģiskajām iestādēm apmeklētas tikai psihoneiroloģiskās slimnīcas, bet specializētie sociālās aprūpes centri (kuros atrodas personas ar garīga rakstura traucējumiem) netika iekļauti monitorējamo iestāžu sarakstā

Prakse

- Apmeklējumi uz slimnīcām sākotnēji tika organizēti reaģējot uz individuālām sūdzībām, nevis sistēmiski pētot situāciju
- Rekomendācijas pamatā ietvēra individuālās situācijas risinājumu
- Nopietns pavērsiens 2007.gadā: pārbaudes vizītēs iesaistīts speciālists – psihiatrs

Būtiskākie pārkāpumi

- Ilgstoši garīgās veselības jomā nav bijis atbilstoša normatīvā regulējuma (jau 2002.gada gada ziņojumā uz šo problēmu norādīja Valsts cilvēktiesību birojs)
- Psihoneiroloģiskajās slimnīcās, kur notiek piespiedu ārstēšana tiek pielietoti vairāki piespiedu līdzekļi un arī ierobežotas personu tiesības uz privāto dzīvi, tomēr normatīvais regulējums praktiski neeksistēja – ierobežojumus noteica ar iestādes iekšējās kārtības noteikumiem

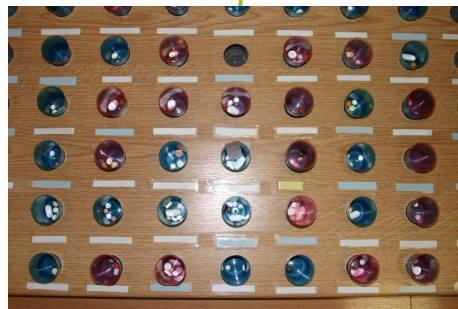
Kā rīkojāties?

- 2012.gadā veikts pētījums – Pacientu cilvēktiesības atrodoties psihoneiroloģiskajās slimnīcās
- Atkārtota rekomendācija atbildīgajām iestādēm
- Vēstule Ministru prezidentam
- Likuma grozījumu izstrāde sadarbībā ar ierēdņiem
- 2014.gadā tika pieņemts normatīvais regulējums, kas regulē piespiedu līdzekļu un citu ierobežojumu piemērošanu (un to piemērošanas apstrīdēšanu) psihoneiroloģiskajās slimnīcās

Valsts sociālās aprūpes centri

- Intensīvas pārbaudes vizītes uz VSAC pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem un to filiālēm tika veiktas 2011.un 2012.gadā, piesaistot tiesībsarga ekspertu psihiatrijas jautājumos
- 2012.gada nogalē veiktajās pārbaudes vizītēs trijās VSAC filiālēs tika piesaistīts arī ārvalstu eksperts psihiatrijas jomā P.Hauksson, kuram ir plaša pieredze monitoringa vizītēs slēgta tipa iestādēs (bijušais CPT eksperts)

- 2013.gada februārī LR Saeimai un Labklājības ministrijai tika nosūtīts apjomīgs ziņojums par sistēmiskiem trūkumiem valsts sociālās aprūpes centros (VSAC), kurā ietverti secinājumi par vairāku gadu garumā konstatēto, kā arī ieteikumi trūkumu novēršanai
- Masu mediju iesaistīšana
- Gausi, bet tomēr prakses maiņa notiek

Par OPCAT

- Tiesībsarga vēstule Ministru prezidentam (17.02.2012.):
 1. par Ministru kabineta nostāju parakstīt un ratificēt ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citādu cietsirdīgu, necilvēcīgu vai cilvēka cieņu pazemojošu apiešanos vai sodīšanu Papildprotokolu
 2. par MK rīcību, lai tiktu parakstīts un ratificēts minētais starptautiskais cilvēktiesību dokuments

OPCAT ratificēšana un tajā ietverto principu un kontroles mehānismu ieviešana būtiski veicinātu cilvēktiesību ievērošanu slēgta tipa iestādēs

MK atbilde (30.03.2012.):

«Latvijā jau šobrīd darbojas institūcija, kuras kompetence lielā mērā atbilst Papildprotokola IV nodaļā noteiktajiem nacionālā prevencijas mehānisma kritērijiem»

«Nav mainījiesies nostāja jautājumā par Papildprotokola ratificēšanu, taču jautājums par Papildprotokola ratificēšanu nākotnē varētu tikt aktualizēts, vienlaikus pievēršot uzmanību tam, ka tiesībsarga pilnvaru apjoms lielā mērā atbilst Papildprotokola IV nodaļas noteiktajiem kritērijiem, kuriem jāatbilst nacionālajam prevencijas mehānismam»

23

Paldies!

Tiesībsarga birojs
Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010
Tālr.: 67686768
tiesibsargs@tiesibsargs.lv
www.tiesibsargs.lv